

Daniel Szostak

Uniwersytet Szczeciński
Wydział Nauk o Ziemi
e-mail: daniel.szostak@wp.pl

Czynniki endogeniczne gminy jako podstawa rozwoju przestrzeni turystycznej na przykładzie gminy Moryń

Kody JEL: R58, R11, Q56

Słowa kluczowe: przestrzeń turystyczna, potencjał endogeniczny, strategia rozwoju, gmina, promocja

Streszczenie. W artykule skoncentrowano się wokół zagadnień związanych z kreowaniem i realizacją lokalnej polityki turystycznej opartej na wykorzystaniu potencjału endogenicznego gminy, dzięki czemu można efektywnie realizować ukierunkowany rozwój i promowanie danej przestrzeni turystycznej. Obszarem badawczym objęto gminę Moryń, która w 2015 roku zleciła opracowanie, a następnie wdrożyła Strategię rozwoju gminy Moryń na lata 2016–2022. Istotną częścią owego dokumentu stało się wprowadzenie w życie ukierunkowanego rozwoju produktów turystycznych i zagospodarowanie zasobów endogenicznych pod kątem zaspokojenia potrzeb lokalnego biznesu turystycznego.

Wprowadzenie

Przestrzeń turystyczna to obszar przeznaczony przez działania rozwojowe do realizacji funkcji turystycznej i jest to część geograficznego czy administracyjnego, w którym zachodzą określone zjawiska turystyczne (np. na bazie potencjału kreuje się produkty turystyczne, powstaje infrastruktura usługowa na potrzeby obsługi ruchu turystycznego). Jak pokazuje praktyka, w wielu gminach funkcje turystyczne mogą mieć charakter wiodący lub uzupełniający inne funkcje (np. rolnicze przez agroturystykę) (Pawlikowska-Piechotka, 2013). Rozwój

turystyczny danego obszaru może być dlatego oparty albo na potencjale endogenicznym (wewnętrznym), albo egzogenicznym (zewnętrznym). W artykule skupiono się przede wszystkim na cechach wewnętrznych danego obszaru, a przede wszystkim na naturalnych i antropogenicznych zasobach analizowanej przestrzeni i możliwościach jej wykorzystania turystycznego, z uwzględnieniem lokalnych korzyści społeczno-gospodarczych, które najczęściej stanowią ważny element opracowywanych i wdrażanych strategii rozwoju (m.in. lokalnych, turystycznych, społeczno-gospodarczych). Przykładem gminy, która dzięki opracowanej i wdrażanej strategii rozwoju, zamierza wykorzystać swój potencjał endogeniczny do rozwoju lokalnej gospodarki turystycznej, jest gmina Morzyń – jedna ze 114 gmin województwa zachodniopomorskiego. Strategia ta jest narzędziem realizacji lokalnej polityki turystycznej, której celem jest m.in. zwiększenie atrakcyjności turystycznej gminy, zwiększenie turystycznego ruchu przyjazdowego, wydłużenie sezonu turystycznego, wykreowanie trwałych miejsc pracy, efektywniejsze wykorzystanie posiadanych zasobów naturalnych i antropogenicznych.

Praktyka pokazuje, że wiele gmin i powiatów oraz województw i regionów opiera swój rozwój na posiadanym i właściwie zinwentaryzowanym potencjale endogenicznym. Dysponowanie odpowiednimi walorami naturalnymi, kulturowymi oraz infrastrukturalnymi może i powinno określać specyfikę danego obszaru. Wiele lokalnych strategii, zwłaszcza tych turystycznych (gminnych, powiatowych i wojewódzkich) dąży do pełniejszego i efektywniejszego zagospodarowania przestrzenno-funkcjonalnego zasobów endogenicznych, a w szczególności ukierunkowanych jest na kreowanie lokalnych produktów turystycznych, podniesienie atrakcyjności turystycznej i konkurencyjności danego obszaru m.in. przez planowane i wdrażane działania marketingowe (głównie promocyjne). Potencjał endogeniczny decyduje w dużej mierze o rodzaju i formach turystyki najlepiej predystynowanych do rozwijania na danym obszarze.

Przykładem regionu o wzrastającym potencjale turystycznym opartym na potencjale endogenicznym – nie wszędzie jeszcze odpowiednio wykorzystanym – jest województwo zachodniopomorskie, a w szczególności niektóre gminy i powiaty. Należy przede wszystkim podkreślić bogactwo lasów (około 35% powierzchni województwa), dostęp do Morza Bałtyckiego i obszar brzegu morskiego, specyficzny prozdrowotny mikroklimat, rzeki i ich dopływy, obszary pojezierne wraz z licznymi jeziorami. Zróżnicowanie krajobrazowe regionu zachodniopomorskiego, zwłaszcza pojezierzy, tworzy duże możliwości rozwoju, związane przede wszystkim z turystyką wypoczynkową, różnymi odmianami turystyki specjalistycznej oraz popularnymi formami turystyki aktywnej, takimi jak turystyka rowerową i kajakowa. Region ten cechuje również duże bogactwo i zróżnicowanie kulturowe, które jest podstawą do kreowania antro-

pogenicznych form turystyki, takich jak turystyka miejska, kulturowa, historyczna, religijna (Pomorze Zachodnie, 2017).

Rozwój lokalny oparty na turystyce i jej produktach, jak pokazuje przykład gminy Moryń, niesie ze sobą zarówno wiele korzyści (m.in. napływ inwestycji w postaci zewnętrznych źródeł finansowania, tworzenie nowych miejsc pracy, ochrona lokalnych walorów naturalnych i zasobów endogenicznych, w szczególności kulturowych i historycznych, rewitalizacja lokalnej infrastruktury zwłaszcza porolniczej i przemysłowej oraz wzrost aktywności społecznej m.in. w postaci zakładania firm turystycznych), jak i pojawianie się zjawisk niekorzystnych (m.in. duża sezonowość sprzedaży i funkcjonowania lokalnego rynku koncentrująca się wokół miesięcy wakacyjnych, kreowanie sezonowych miejsc pracy, duże koszty wejścia i wyjścia z danego lokalnego rynku, duża konkurencyjność podobnymi produktami, zwłaszcza w odniesieniu do gmin ościennych, problemy aktywizacji i zmotywowania mieszkańców do działań proturystycznych, niski poziom asymilacji mieszkańców z lokalną kulturą i tradycją w trakcie jej komercjalizacji, brak potencjału innowacyjnego w lokalnym społeczeństwie, duże obawy przed ryzykiem zainwestowania prywatnych funduszy w sezonowy i dopiero rozwijający się rynek, brak odpowiednich „magnesów” przyciągających turystów do danej destynacji, traktowanie danej przestrzeni turystycznej jako alternatywnej w stosunku do destynacji turystyki masowej).

Na atrakcyjność turystyczną danej przestrzeni składają się przede wszystkim: odpowiednia dostępność komunikacyjna, liczba i ranga występujących na danym terenie walorów naturalnych i antropogenicznych oraz jakość i pojemność funkcjonującej infrastruktury turystycznej i paraturystycznej (głównie baza noclegowa, sportowa, rekreacyjna, gastronomiczna, transportowa i parkingowa) (Szostak, 2016a). W przypadku wielu gmin turystyka staje się coraz częściej istotną dziedziną rozwoju lokalnej gospodarki, a przez to akceleratorem rozwoju lokalnego życia społeczno-gospodarczego opartym na zasobach turystycznych, które mogą kreować miejsca pracy i przyciągać inwestycje, a przez to rozwijać potencjał ekonomiczny lokalnych społeczności. Praktycznym obrazem takiego stanu jest to, że obok infrastruktury typowo turystycznej (np. baza noclegowa), dzięki turystyce rozwijają się inne dziedziny lokalnej gospodarki, jak handel, usługi towarzyszące i uzupełniające (gastronomia, transport, rekreacja, rozrywka) (Głabiński, Szostak, Zalewski, 2016).

Charakterystyka potencjału endogenicznego gminy Moryń

Gmina Moryń położona jest w południowo-zachodniej części województwa zachodniopomorskiego na pograniczu Pojezierza Myśliborskiego i Równiny Gorzowskiej. Gmina ta leży w granicach administracyjnych powiatu gryfińskiego i sąsiaduje z gminami: Cedynia, Chojna, Trzcianko Zdrój oraz Mieszko-

wice. Ma bogate endogeniczne zasoby środowiska przyrodniczego, a także kulturalnego i historycznego. Gmina Moryń obejmuje 18 miejscowości oraz 9 sołectw: Gądno, Witnica, Bielin, Stare Objezierze, Nowe Objezierze, Klępicz, Przyjezierze, Dolsko, Mirowo. Moryń jest siedzibą organów gminy. Na terenie gminy nie ma zakładów przemysłowych, a dzięki temu, że nie ma przekroczenia wartości dopuszczalnych dla dwutlenku siarki, dwutlenku azotu pyłu zawieszonego PM10 gmina jest ekologicznie czysta. Sąsiedztwo Cedyńskiego Parku Krajobrazowego wraz z mocno urozmaiconym krajobrazem polodowcowym przyczynia się do tego, że Moryń należy według znawców tej tematyki do najpiękniej położonych miast tej części Pomorza Zachodniego.

Pierwsza wzmianka o Moryniu pochodzi z 1265 roku, a w początkach XIV wieku miejscowość ta otrzymała prawa miejskie. To, że miasto miało fortyfikację, sąd miejski, możliwość bicia monety świadczy o wysokim znaczeniu tego ośrodka miejskiego w tamtym czasie. W XV wieku przebywali w Moryniu Krzyżacy. Podczas wojny trzydziestoletniej przez gród nad jeziorem Morzycko przechodzili Szwedzi. W czasach napoleońskich tędy prowadziła droga wielkiej armii francuskiej i Legionów Polskich nad brzeg Bałtyku.

Do czasów współczesnych Moryń zachował średniowieczny układ urbanistyczny, pełen wieniec murów obronnych, domy ryglowe z XVIII i XIX wieku. Najcenniejszy obiekt architektury romańskiej na Pomorzu zachodnim to granitowa bazylika z XII wieku. W 1874 roku w południowo-zachodniej części miasta dr Ch.F. Koch ufundował dom opieki dla dzieci, który funkcjonuje do dziś (przed zakładem wychowawczym postawiono popiersie fundatora). W okresie międzywojennym Moryń ze względu na piękną, niepowtarzalną, zabytkową zabudowę i duże jezioro stał się znanym kurortem i miejscowością turystyczną, a dużą rolę odegrała także bliskość Berlina.

Ślady przeszłości i tej odległej z okresu średniowiecza i nowszej z XIX i początku XX wieku odnaleźć też można w większości wsi położonych w gminie. W Bielinie, Dolsku, Klępiczu, Mirowie, Przyjezierzu, Starym i Nowym Objezierzu, Witnicy zachowały się kamienne świątynie z XIII i XIV wieku. W Gądnie i Przyjezierzu przetrwały stare klasyczne siedziby rodów związanych z dziejami Morynia a wraz z nimi duże założenia parkowe, które zachowały się również w Bielinie, Witnicy, Mirowie i Przyjezierzu.

Gmina Moryń jest subregionem o największej jeziorności w całym powiecie gryfińskim (49% powierzchni gminy stanowią akweny). Ukształtowanie terenu jest silnie urozmaicone, co przy niewielkiej lesistości (27,3% – po Gryfinie najmniej w powiecie) sprawia, że krajobraz jest bogaty w punkty widokowe (pięć na terenie niewielkiej gminy). Na terenie gminy Moryń zinwentaryzowano i opisano aż 52 pomniki przyrody (najwięcej w powiecie) i 32 pomnikowe głązy narzutowe. Gmina ma również cenne walory geologiczne i geomorfologiczne, związane z zachowanymi formami polodowcowymi i dużą liczbą gła-

zów narzutowych. Większą część gminy obejmuje teren geoparku – rejonu, w którym szczególna uwaga skierowana jest na walory geologiczno-geomorfologiczne i ich proturystyczne zagospodarowanie. W samym Moryniu w ramach współpracy transgranicznej istniejącego Geoparku „Kraina polodowcowa nad Odrą” funkcjonuje: Aleja Gwiazd Plejstocenu (10 tablic przedstawiających ssaki epoki lodowcowej), Centrum Geoparku (odremontowany budynek obok ratusza miejskiego) wraz z wystawą prezentującą przeszłość geologiczną regionu, lapidarium olbrzymich głazów narzutowych zebranych z najbliższej okolicy.

Gmina Moryń jest rejonem występowania kamiennych budowli średnio-wiecznych (świątyni oraz budowli fortyfikacji miejskich w Moryniu). Z 10abytkowych kościołów w gminie, 9 powstało w XIII i XIV wieku z kamieni polnych. Dwa z nich (w Moryniu i Dolsku) mają w portalu ciosy granitowe z zachowanym znakiem szachownicy. W gminie zanotowano także największą liczbę zachowanych (również jako ruina) założeń zamkowych, pałacowych i dworskich w całym powiecie (pięć obiektów: w Przyjezierzu – ruina, Bielinie, Witnicy, Gądnie i samym Moryniu – ruiny zamku). Należy podkreślić, że gmina Moryń dość mocno promuje swoje walory kultury niematerialnej, tworząc szlak tematyczny związany z lokalnymi legendami (Szlak Legend Moryńskich). Z całego powiatu gryfińskiego w gminie Moryń zachowało się najwięcej tradycyjnych opowiadań, legend i historii związanych z obiektami i miejscami (centralne miejsce zajmuje Legenda o Raku, młodym morynianinie, który uratował miasto, a później zginął z rąk najeźdźcy, i który w ciepłe letnie noce wychodzi z jeziora pod postacią wielkiego skorupiaka; motyw z rakiem był wykorzystywany np. na przedwojennych pocztówkach). Dumą gminy Moryń jest jeden z najstarszych kościołów województwa zachodniopomorskiego, czyli kościół pw. Świętego Ducha – romańsko-gotycka świątynia zbudowana według podań w miejsce dawnej świątyni Światowida. Dzięki temu, że Moryń uniknął zniszczeń w czasie II wojny światowej, zachował się w mieście średniowieczny układ urbanistyczny i prawie pełny obwód miejskich murów obronnych, które otaczają miasto kołem o średnicy około 300 m.

Gmina Moryń ma również długą tradycję turystyczną i dobrze zagospodarowaną endogeniczną przestrzeń publiczną. Znajduje się tu jeden hotel i siedem ośrodków/pensjonatów, jak również liczne gospodarstwa agroturystyczne. Baza gastronomiczna reprezentowana jest przez osiem lokali o różnym standardzie i ofercie. Nad jeziorem Morzycko działają również: kąpielisko, miejsca wykorzystywane do kąpeli, wyciąg do wakeboardingu oraz wypożyczalnia sprzętu wodnego. Do obiektów o charakterze bazy turystycznej należy również zaliczyć stadniny koni i ośrodki jazdy konnej (dwa obiekty). Przez teren gminy przechodzą dwa znakowane szlaki piesze oraz dwa rowerowe. Funkcjonują tu również szlaki tematyczne, w tym najważniejszy z punktu widzenia rozwoju turystycz-

nego gminy – geologiczny związany z geoparkiem i tematyczny Szlak Legend Moryńskich.

Strategia rozwoju gminy Moryń do 2022 roku jako narzędzie realizacji rozwojowych i promocyjnych działań proturystycznych oparte na potencjale endogenicznym

Jak wspomniano we wprowadzeniu do artykułu, jednym z najważniejszych narzędzi moryńskiego rozwoju lokalnego na podstawie m.in. rozwoju produktów turystycznych bazujących na endogenicznych zasobach, stała się strategia rozwoju gminy Moryń do 2022 roku, której opracowanie w 2015 roku zleciły, a następnie wdrożyły gminne władze samorządowe (*Strategia rozwoju...*, 2016).

Jednym z istotniejszych etapów analizowanej i opracowywanej koncepcji rozwoju potencjału społeczno-gospodarczego gminy Moryń było zidentyfikowanie, a następnie sklasyfikowanie poszczególnych elementów wchodzących w skład analizy SWOT, czyli silnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń dla badanej gminy, zwłaszcza w odniesieniu do funkcjonującej lokalnej gospodarki turystycznej. W dalszej części zaprezentowano najważniejsze składowe słabych i silnych stron oraz szanse i zagrożenia potencjału endogenicznego i turystycznego gminy Moryń, które mogą i są podstawą do podjęcia skutecznych działań prorozwojowych (*Strategia rozwoju...*, 2016, s. 45–47).

Mocne strony potencjału turystycznego (endogenicznego) gminy Moryń to przede wszystkim:

1. Trwała ochrona wybitnych walorów przyrodniczych i krajobrazowych gminy w obszarze i otulinie Cedyńskiego Parku krajobrazowego.
2. Bogactwo przyrodnicze i krajobrazowe.
3. Bogactwo dziedzictwa historycznego i kulturowego o potencjale ponadregionalnym.
4. Niskie zanieczyszczenie gleb, wody i powietrza.
5. Brak uciążliwego przemysłu.
6. Otwartość na turystów (gościinna i tolerancyjna lokalna społeczność).
7. Możliwość produkcji żywności ekologicznej, w tym tworzenia lokalnych i unikatowych produktów kulinarnych (np. na bazie miodów, ryb jeziornych, owoców).
8. Dobre skomunikowanie z układem dróg i kolei powiatowych, wojewódzkich i krajowych.
9. Realizacja cyklicznych imprez kulturalnych i sportowych (stały i ciągle uzupełniany kalendarz wydarzeń organizowanych na terenie gminy).
10. Dbłość o czystość i estetykę gmin.

11. Dobra współpraca z sąsiednimi gminami, zwłaszcza w ramach powiatu gryfińskiego w zakresie zagospodarowania wspólnych walorów przyrodniczych i kreowanych produktów turystycznych.
12. Dysponowanie produktami turystycznymi, walorami naturalnymi i antropogenicznymi o znaczeniu ponadgminnym, np. Geopark, jezioro Morzycko.
13. Bliskość aglomeracji berlińskiej i rynku niemieckiego.
14. Tereny możliwe do zagospodarowania pod zabudowę turystyczną, rekreacyjną i sportową.
15. Zaangażowanie władz gminnych w zakresie koordynacji działań proturystycznych i rozwoju społeczno-gospodarczego.

Do słabości potencjału turystycznego gminy Moryń można zaś zaliczyć:

1. Ograniczenia dla inwestowania na obszarze części gminy związane z potrzebą ochrony przyrody.
  2. Degradacja zabytkowych układów osadniczych oraz dawnych zespołów podworskich.
  3. Niski poziom przedsiębiorczości.
  4. Niepełne wykorzystanie przygranicznego położenia dla rozwoju społeczno-gospodarczego gminy.
  5. Niewystarczające wykorzystanie gminnej infrastruktury turystycznej.
  6. Niski napływ kapitału inwestycyjnego z zewnątrz.
  7. Zbyt mały poziom inwestycji tworzących nowe miejsca pracy.
  8. Brak źródeł finansowania rozwoju społeczno-gospodarczego i działań pro-rozwojowych.
  9. Niewystarczająca liczba materiałów promocyjnych i działań marketingowych gminy.
  10. Sezonowość popytu i ruchu turystycznego.
  11. Ograniczone działania i słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna umożliwiająca wydłużenie sezonu.
  12. Słabe lub niewystarczające zagospodarowanie turystyczne (np. jezior i rzek) dla rozwoju różnych form turystyki.
  13. Słabo rozwinięta infrastruktura do świadczenia usług noclegowych i gastronomicznych.
  14. Postępująca, obniżająca się jakość wody w jeziorze Morzycko.
  15. Podatność środowiska na zanieczyszczenie, w tym sezonowe zanieczyszczenie chemią rolniczą jeziora Morzycko przez rzekę Słubię.
- Szanse związane z rozwojem potencjału turystycznego gminy Moryń to:
1. Dostępność funduszy strukturalnych Unii Europejskiej i innych źródeł na rozwój społeczno-gospodarczy gmin i regionów, w tym np. na turystykę.
  2. Rozwój współpracy gospodarczej i społecznej w obszarze przygranicznym i w aspekcie transgranicznym.
  3. Wzrost zamożności turystów i wzrost wydatków na turystykę.

4. Postępujący rozwój ekonomiczny regionów transgranicznych.
5. Stały rozwój małej i średniej przedsiębiorczości w usługach, w tym turystycznych.
6. Rozwój alternatywnych pozarolniczych źródeł utrzymania mieszkańców wsi (np. agroturystyka, produkcja i handel kulinariami).
7. Intensywny rozwój różnorodnych form turystyki kwalifikowanej (np. turystyka żeglarska, motorowodna, kajakowa, konna, rowerowa, piesza).
8. Poprawa stanu walorów turystycznych o charakterze antropogenicznym przez wykorzystanie środków finansowych pochodzących z funduszy UE np. na ich renowację i rewitalizację.
9. Wydłużenie sezonu turystycznego poprzez stworzenie całorocznej oferty turystycznej, rekreacyjnej i sportowej.
10. Wzrost zainteresowania aktywnymi formami spędzania czasu wolnego.
Główne zagrożenia natomiast to:
  1. Zbyt powolna modernizacja i restrukturyzacja wsi (wysokie bezrobocie, emigracja zarobkowa, niski poziom przedsiębiorczości, niechęć do podejmowania inicjatyw transgranicznych, postawy roszczeniowe społeczności).
  2. Niewielki napływ do gmin o słabo rozwiniętych funkcjach turystycznych wystarczającego kapitału do rozwoju lokalnych produktów turystycznych.
  3. Występujący wśród mieszkańców mniejszych gmin i powiatów (najczęściej konserwatywnych, monogospodarczych) opór przed zmianami społeczno-gospodarczymi.
  4. Niepełne wykorzystanie szans związanych z przystąpieniem Polski do UE (finansowych, promocyjnych, politycznych).
  5. Słabość polityki finansowej, w tym kredytowej, odpowiadającej potrzebom gmin i przedsiębiorców w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego.
  6. Relatywnie niskie dochody polskiego społeczeństwa, zwłaszcza w małych miasteczkach i wsiach.
  7. Niska koncentracja działań marketingowych i środków finansowych na promocję, zarówno na szczeblu gminnym, jak i powiatowym.
  8. Postępująca degradacja istniejącej na obszarze lokalnym infrastruktury społeczno-gospodarczej (w tym turystycznej) i walorów antropogenicznych.
  9. Konkurencyjność sąsiadujących krajowych i zagranicznych gmin i regionów np. w zakresie oferowanych produktów turystycznych i sposobów przyciągnięcia turystów i podróżujących.
  10. Duże obciążenie gmin realizacją narzuconych ogólnie zadań własnych (brak środków na realizację innych zadań np. rozwój lokalnej gospodarki turystycznej).

Przeprowadzona analiza SWOT pozwoliła zidentyfikować zarówno najważniejsze mocne strony, jak i wiele punktów krytycznych (słabe strony) w różnych obszarach funkcjonowania badanej gminy. Nie oznacza to, że tylko

te słabe strony kształtują poziom rozwoju społeczno-gospodarczego w tej gminie. Bardzo często są one i powinny być niwelowane przez silne strony gminy. Identyfikacja szans i zagrożeń rekomenduje działania dotyczące wykorzystania wiedzy na temat słabych i silnych stron organizacji społeczno-gospodarczej, jaką jest gmina Moryń w aspekcie przetrwania i rozwoju na konkurencyjnym rynku bliższym i dalszym badanej jednostki.

Na podstawie przeprowadzonej analizy można stwierdzić, że najmocniejszymi stronami gminy Moryń są:

- a) trwała ochrona wybitnych walorów przyrodniczych i krajobrazowych gminy w obszarze i otulinie Cedyńskiego Parku krajobrazowego;
- b) produkty turystyczne oraz walory naturalne i antropogeniczne o znaczeniu ponadgminnym, np. Geopark, jezioro Morzycko.

Walory środowiska przyrodniczego oraz walory kulturowe i historyczne stanowią silną przesłankę rozwoju społeczno-gospodarczego gminy Moryń, w tym w, preferowanej przez władze, turystyce, w szczególności w obszarze realizacji strategii. Walory te powinny być wykorzystywane i odpowiednio zagospodarowane jako stymulator rozwoju społeczno-gospodarczego, np. w zakresie przyciągania inwestorów, rozwijania lokalnej przedsiębiorczości i sprzedawania produktów gminnych na zewnątrz (tj. promowanie eksportu turystycznego i aktywne przyciąganie turystów, wydłużanie sezonu turystycznego, stopniowe podnoszenie zamożności mieszkańców, kreowanie stałych i całorocznych miejsc pracy i zmniejszanie bezrobocia).

Z kolei najbardziej niepokojącymi, słabymi stronami o charakterze turystycznym, które uwidoczniły się w gminie Moryń okazały się:

- słabe lub niewystarczające zagospodarowanie turystyczne (np. jezior i rzek) dla rozwoju różnych form turystyki, w tym dekapitalizacja części obiektów turystycznych i kulturowych,
- sezonowość popytu i ruchu turystycznego.

Mimo istotnych walorów przyrodniczych i kulturowych znajdujących się na obszarze gminy Moryń oraz korzystnej konfiguracji przestrzennej ich rozmieszczenia słabością obszaru jest również brak odpowiedniej bazy do rozwoju różnych form turystyki, zwłaszcza w rejonach o dużym potencjale przyrodniczo-kulturowym (okolice jeziora Morzycko). W wyniku rozwijających się procesów gospodarczych powstają pojedyncze obiekty świadczące wybrane usługi z tego sektora (noclegowe czy też gastronomiczne), ale pełne wykorzystanie turystyczne potencjału gospodarczego gminy Moryń jest nadal utrudnione.

Do najistotniejszych szans rozwoju społeczno-gospodarczego gminy Moryń można zaliczyć:

- rozwój współpracy gospodarczej i społecznej w obszarze przygranicznym i w aspekcie transgranicznym,

- dostępność funduszy strukturalnych Unii Europejskiej i z innych źródeł, na rozwój społeczno-gospodarczy,
- rozwój alternatywnych pozarolniczych źródeł utrzymania mieszkańców wsi (np. agroturystyka, produkcja i handel kulinariami),
- postępujący rozwój ekonomiczny regionów transgranicznych.

Natomiast najważniejszymi zagrożeniami, jakim należałoby minimalizować i niwelować są:

- a) duże obciążenie gmin realizacją narzuconych odgórnie zadań własnych (brak środków na realizację innych zadań, np. rozwój lokalnej gospodarki turystycznej);
- b) występujący wśród mieszkańców mniejszych gmin i powiatów (najczęściej konserwatywnych, monogospodarczych) opór przed zmianami społeczno-gospodarczymi.

Przedstawiona analiza SWOT rozwoju turystycznego gminy Moryń wskazuje na posiadanie przez badany obszar znacznego potencjału rozwojowego, zwłaszcza w obszarze gospodarki turystycznej. Gmina Moryń jest obszarem mającym duży potencjał rozwojowy, w tym turystyczny (np. dzięki lokalizacji w strefie transgranicznej, dużego zaangażowania władz lokalnych w rozwój turystyki i poszukiwaniu dróg rozwojowych), przy czym widoczny jest pewien niedorozwój w zakresie funkcjonowania na terenie gminy infrastruktury turystycznej, przede wszystkim bazy noclegowej oraz gastronomicznej. Niedorozwój ten nieniwelowany może doprowadzić do pogłębienia się różnic między silnymi i słabymi stronami z przewagą tych drugich. Wiele słabych stron wynika bowiem z niedorozwoju infrastruktury ogólnej. Dysponowanie określonymi walorami turystycznymi (np. jezioro Morzycko, parki krajobrazowe) i antropogenicznymi (historycznymi i kulturowymi) oraz atrakcyjna lokalizacja całej gminy (strefa przygraniczna) nie decyduje jeszcze o odniesieniu sukcesu społeczno-gospodarczego. Bardzo ważne są inwestycje drogowe, zwiększenie dostępności komunikacyjnej oraz kreowanie działań proturystycznych, których efektem jest powstawanie infrastruktury turystycznej i sportowej typu szlaki rowerowe, punkty widokowe, punkty informacji turystycznej. Końcowym elementem powinny być działania komercjalizujące – markowe produkty turystyczne promowane w sposób zintegrowany.

W Strategii rozwoju gminy Moryń wskazano również kluczowe problemy rozwoju związane z turystyką, które koncentrują się wokół dwóch obszarów działania, czyli rozwoju gospodarczym i potencjale turystycznym. Niski poziom rozwoju gospodarczego objawia się przede wszystkim:

- niewystarczającą liczbą inwestorów turystycznych,
- brakiem mikroprzedsiębiorczości bazującej na turystyce,
- niskim poziomem zamożności mieszkańców gminy,
- brakiem przekonania w sukces biznesu turystycznego.

Niewykorzystany potencjał turystyczny gminy odnosi się do:

- a) funkcjonowania na terenie gminy Moryń niewykorzystanych turystycznie i gospodarczo dawnych ośrodków turystycznych, gruntów proturystycznych;
- b) niewykorzystania w pełni potencjału obiektów historycznych;
- c) niepełnego rozwoju bazy turystycznej gminy i infrastruktury na bazie zasobów przyrodniczych-kulturowych;
- d) występowania wysokiej sezonowości w lokalnej branży turystycznej (obsługa turystyczna koncentruje się głównie w miesiącach letnich);
- e) braku zintegrowanych działań zmierzających do kreacji markowych lokalnych i regionalnych produktów turystycznych.

Turystyka swoje strategiczne miejsce w rozwoju społeczno-gospodarczym gminy Moryń potwierdziła przede wszystkim w postaci umiejscowienia jej w wizji i misji. Wizja gminy Moryń przedstawia się następująco: „Gmina Moryń to atrakcyjne miejsce do inwestowania i rozwijający się rynek pracy, dysponująca przyjazną infrastrukturą społeczną i techniczną, posiadająca utrwaloną pozycję na rynku usług turystycznych, stanowiących ważne źródło dochodów mieszkańców ceniących sobie wysoką jakość życia”. Z kolei misja gminy Moryń to „Wszelchstronny rozwój gminy Moryń poprzez wykorzystanie miejscowych walorów krajobrazowo-kulturowych, bazy turystycznej oraz potencjału zintegrowanej społeczności gminy” (*Strategia rozwoju...*, s. 53)

Zakładając, że władze gminy, realizując strategię rozwoju społeczno-gospodarczego, dążą do rozwoju gospodarki turystycznej, bazującej na potencjale walorów naturalnych i antropogenicznych (w tym kulturalnych) można określić kilka celów strategicznych w rozwoju i promowaniu turystyki, a mianowicie:

1. Wspomaganie rozwoju turystyki i promocja oferty turystycznej gminy.
2. Tworzenie szerokiej oferty turystycznej i współpraca w tym zakresie z ościennymi gminami.
3. Tworzenie i rozbudowa infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej.
4. Instytucjonalne wspieranie rozwoju turystyki.

Podsumowanie

Wszystkie działania związane z rozwojem i promowaniem przestrzeni turystycznej w sposób bezpośredni wpływają na wykorzystanie wskazanego w artykule potencjału endogenicznego gminy, którego różnorodne zasoby przyporządkowują jednemu celowi, jakim jest rozwój turystyczny gminy i w innowacyjny sposób przekształcają je w spójny, jednorodny produkt. Zrealizowanie tych zamierzeń pozwoli w pełni wykorzystać:

- a) istniejący potencjał w postaci wybitnych walorów przyrodniczo-krajobrazowych terenów gminy;

- b) w zupełnie nowy sposób od dotychczasowego istniejący potencjał dziedzictwa kulturowego gminy;
- c) potencjał tkwiący w zbieżności charakterów istniejących i planowanych do utworzenia ofert turystycznych i możliwości zbudowania we współpracy kilku podmiotów, dużego produktu turystycznego, który będzie tworzył wewnętrzne impulsy rozwojowe dla gminy;
- d) potencjał tkwiący w możliwości budowania, bazując na stworzonym produkcie i we współpracy z innymi gestorami turystyki w regionie, sieciowego produktu „Wrota Czasu” o charakterze regionalnym, który będzie tworzył zewnętrzne impulsy rozwojowe dla gminy i regionu;
- e) potencjał wynikający z powiązań z innymi produktami turystycznymi o charakterze regionalnym, zlokalizowanymi w sąsiedztwie (m.in. Trasa rowerowa Pojezierna/Tysiaca Jezior, Szlak Samochodowy „Zachodniopomorskie Pojezierza”), co będzie tworzyło dodatkowe, zewnętrzne impulsy rozwojowe dla gminy i regionu.

Rozwój różnych produktów markowych gminy Moryń, w kontekście powyższych uwarunkowań i związków, w znaczący sposób może przyczynić się do pobudzenia społeczno-gospodarczego tej gminy i zwiększać potencjał dla powstawania nowych miejsc pracy oraz prowadzić do poprawy dostępności do rynku pracy, zarówno w skali lokalnej jak i w regionie województwa zachodniopomorskiego. Działaniom strictly turystycznym muszą jednak jednocześnie towarzyszyć działania promocyjne i infrastrukturalne, wpływające na jakość prowadzenia działalności turystycznej na terenie badanego obszaru .

Rozwój i promowanie turystyki na poziomie lokalnym, zwłaszcza gminnym wymaga od lokalnych władz myślenia i działania nieoperacyjnego, tj. jednorocznego, jednobudżetowego, z sezonu na sezon, a strategicznego. Podjęte w ramach realizowanej strategii działaniom rozwojowym i marketingowym pozwolą moryńskiej lokalnej gospodarce turystycznej zachować jej unikatowy profil. System marketingowy gminy Moryń powinien być skoncentrowany wokół trzech podstawowych niezbędnych działań: opracowaniu zintegrowanego systemu promocji gminnych markowych produktów turystycznych (zintegrowany również z działaniami powiatu gryfińskiego oraz województwa zachodniopomorskiego), wykreowaniu jednego spójnego wizerunku turystycznego gminy (np. przez wykorzystanie jeziora Morzycko), zintegrowaniu systemu informacji turystycznej gminy z systemem powiatowym i wojewódzkim. Praktyka pokazała, że autorzy strategii moryńskiej korzystali w trakcie opracowywania niniejszej strategii w pewnej części z już opracowanych i zawartych wyciecznych rozwojowych i promocyjnych, które stały się częścią składową *Strategii rozwoju turystyki powiatu gryfińskiego* (Szostak, 2016b).

Bibliografia

- Głąbiński, Z., Szostak, D., Zalewski, T. (2016). *Strategia rozwoju turystyki na poziomie lokalnym. Przykład powiatu gryfińskiego*. Warszawa: Wydawnictwo CeDeWu.pl.
- Pawlikowska-Piechotka, A. (2013). *Planowanie przestrzeni turystycznej*. Gdynia: Novae Res – Wydawnictwo Innowacyjne.
- Pomorze Zachodnie* (2017). Pobrano z: www.eregion.wzp.pl
- Strategia rozwoju gminy Moryń na lata 2016–2022* (2016). Pobrano z: www.bip.moryn.pl/unzip/moryn_5600/12_09_2016_09_55_11Strategia_MoryA__sierpien_2016-2.pdf.
- Szostak, D. (2016b). Strategia rozwoju turystyki jako narzędzie kreowania lokalnej marki turystycznej na przykładzie powiatu gryfińskiego. *Marketing i Zarządzanie*, 4 (45), 101–113.
- Szostak, D. (2016a). Specyfika przestrzenna i infrastrukturalna funkcjonowania rynku usług turystycznych. *Marketing i Zarządzanie*, 1 (42), 189–199.

Endogenous Factors as a Basic for Development of Touristic Space on the Example of Moryń Municipality

Keywords: touristic space, endogenic potential, development strategy, borough, promotion

Summary. The article concentrates on problems connecting with the elaboration of the local tourism development and promotion. The very important in this kind of local activities is creating permanent tourism development connecting with an endogenic potential like nature, microclimate, culture, local history, tourism infrastructure etc. The elaboration of the Moryn development strategy indicates that local authorities perceive local tourism sector as an important tool of further development and promotion. The tourism local activities can concentrate on creating a unique tourism promotion brand and the alternative tourism destination in opposite to mass tourism.

Translated by Daniel Szostak

Cytowanie

- Szostak, D. (2017). Czynniki endogeniczne gminy jako podstawa rozwoju przestrzeni turystycznej na przykładzie gminy Moryń. *Marketing i Zarządzanie*, 1 (47), 59–71. DOI: 10.18276/miz.2017.47-06.